

POSEBNA SHEMA PLAĆANJA DUŽNIKA U SISTEMU PDV-a U BIH I NJEN KNJIGOVODSTVENI ASPEKT

SPECIAL MODEL OF PAYING FOR VAT PAYERS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AND IT'S ACCOUNTANT ASPECT

Dr Hamid Alibašić, redovni profesor
Ekonomski fakultet u Brčkom
Elvis Alibašić, dipl. oec.
Poreska uprava Brčko distrikt Bosne i Hercegovine

Apstrakt. U članku se vrši analiza posebne šeme plaćanja dužnika u sistemu PDV-a u BiH i njen knjigovodstveni aspekt u dva osnovna dijela. Prvo se fokusira tretman poreskih obveznika i fiktivnog prometa, ulazni porez, moguće zloupotrebe povrata poreza, pravila i postupci posebne šeme za poreske dužnike i instrukcije za njeno uvođenje, dok je drugi dio posvećen analizi knjigovodstvenog aspekta ovog segmenta fiskalne aktuelne problematike.

Ključne riječi: Privredna djelatnost, oporezivi i fiktivni promet, ulazni porez, povrat poreza, bonitet poreskih obveznika

Abstract. In this article author analyse special model of payment for VAT (Value Added Tax) payers in Bosnia and Herzegovina and it's accountant aspect in two parts. First is focused tax payers treatment and treatment of fictive trade, input tax, possible abuse of tax return, rules and procedures of this special model for tax payers and instruction for it's implementation and the second part of this article is dedicated to analyse accountant aspect of this actual fiscal theme.

Key words: economic activity, taxable and fictive trade, input tax, tax return, tax payers bonity

UVOD

Iako je novi Zakon o poreskoj upravi izazvao dosta kontroverznih reakcija, prije svega zbog znatnog proširenja ovlasti institucije, teško se ne složiti sa mišljenjem da u ovako siromašnoj državi, u kojoj se preko nepostojećih firmi može napraviti promet od milijardu maraka, postoji ikakav drugačiji odgovor osim *najstrožijih* represivnih mjera koje uključuju i dugogodišnju kaznu zatvora i pljenidbu imovine.

Nema sumnje da će samo rigorozne sankcije protiv onih koji krše zakon i smišljeno vrše utaju poreza stimulirati preduzetnike koji zakonito rade i plaćaju porez. Jedino tako ima smisla ponavljati poštapalicu koja vrijedi za uređene države bez rupa u zakonima - da se mora samo umrijeti i platiti porez.

Prema definiciji „**Porezni obveznik je svako lice (pravno ili fizičko) koje samostalno obavlja privrednu djelatnost**“¹. Pri tome se pod pojmom „djelatnosti“ smatraju djelatnosti proizvođača, trgovaca ili pružalaca usluga koja se vrši radi ostvarivanja prihoda, uključujući i djelatnosti eksploatacije prirodnih bogatstava, poljoprivrede šumarstva i profesionalnih djelatnosti, kao i „iskorištavanje imovine i imovinskih prava u svrhu ostvarivanja prihoda“. Jednom riječju: sve preduzetničke djelatnosti.

Obveznik registriranja za PDV u BiH je **svako lice (pravno ili fizičko) čiji oporezivi promet dobrima ili uslugama** (uključujući i promet koji je oslobođen plaćanja PDV-a uz pravo na odbijanje ulaznog poreza) **prelazi propisani prag od 50.000 KM na godišnjem nivou**². Obveznikom PDV-a se, po definiciji, smatraju samo ona lica koja obavljaju preduzetničku djelatnost sa namjerom „ostvarivanja prihoda“, tj. dobiti od te djelatnosti. Ona lica čiji cilj nije ostvarivanje dobiti (humanitarne i druge neprofitne organizacije, udruženja građana, kao i državni organi, ustanove, zavodi i dr) se, općenito, ne smatraju obveznicima PDV-a. Međutim, ukoliko ta lica, istovremeno, vrše i promet dobrima ili uslugama koji podliježe oporezivanju, te ukoliko takav promet na godišnjem nivou prelazi propisani prag od 50.000 KM, onda su se i ona dužna registrirati za PDV.

Status obveznika PDV-a, dobrovoljnom registracijom (i na period najamije od pet godina), mogu steći i tzv. mali preduzetnici, čiji godišnji promet ne prelazi navedeni prag. Obveznici PDV-a su i poljoprivredna domaćinstva čiji ukupni katastarski prihod svih članova od poljoprivrednog i šumskog zemljišta dostiže

¹ U skladu sa članom 12. Zakona o porezu na dodatu vrijednost

² U skladu člana 57. stav 1. Zakona o porezu na dodatu vrijednost

propisani prag od 15.000 KM i koje UIO registruje po službenoj dužnosti (s tim da se, dobrovoljno, za PDV mogu registrirati i poljoprivrednici čiji katastarski prihod ne prelazi navedeni prag). Kod poljoprivrednika je moguć status i tzv. paušalca, tj. takvih lica koja (po posebnom odobrenju UIO) dobijaju pravo na naplatu paušalne naknade za PDV u visini od 5% vrijednosti dobara i usluga koje isporučuju obveznicima PDV-a. Registracija za PDV je propisana poglavljem XVI ZPDV, a bliže je određena posebnim Pravilnikom o registraciji obveznika poreza na dodanu vrijednost (Službeni glasnik BiH³, broj 38/05).

Teret duga savija leđa i lomi svaku preduzetničku aktivnost. S pravom možemo utvrditi da nam je sve više potrebna službena umjesto sive ekonomije. Socijalni nemir koji osigurava siva ekonomija se ne može zanemariti jer znatan dio stanovništva u nelegalnom prometu ostvaruje dohotke. Imajući u vidu fiskalnu strukturu decentralizovane zajednice, teško je na bazi evazije, prevara i nepravednosti uspostaviti sistem stabilnosti i povjerenja u institucije sistema, kao i izgraditi sistem vrijednosti koji bi doprinio stanju blagostanja i sigurnosti.

Da je veliki značaj pitanja uvođenja posebne sheme za dužnike, posebno u današnjim vremenima pokazuje i sama činjenica da mu je u Zakonu o PDV-u posvećena posebna pažnja. Ako se ima u vidu da su sankcije rigoroznije u odnosu na dosadašnje poreske propise, u interesu svakog poreskog obveznika bi trebalo da bude poštovanje zakonskih i podzakonskih akata iz oblasti PDV-a u obavljanju poslovne aktivnosti. Pod pojmom „posebna šema dužnika“³ podrazumijeva se ovlašćenje UIO da naloži za određene registrirane poreske obveznike koji su u dugu - dužnike, da se PDV na isporuke registriranim obveznicima PDV-a, plati od strane primaoca isporuke.

Propisi kojima je uređena posebna shema za dužnike:

1. članom 66. Zakona o PDV („Službeni glasnik BiH“, broj 9/05 od 23.02.2005. i 35/05);
2. člancima 127-130 Pravilnika o primjeni ZPDV („Službeni glasnik BiH“, broj 93/05 od 31.12.2005., 21/06, 60/06, 6/07, 100/07 i 35/08) i
3. instrukcijom o postupku uvođenja posebne sheme dužnika („Službeni glasnik BiH“, broj 35/08).

Zakon o porezu na dodanu vrijednost u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 9/05 i 35/05) u posebnom poglavlju⁴ propisuje poseban tretman od strane Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) za obveznike za koje se ustanovi da obavljaju fiktivan promet, te posebnu shemu za obveznike – dužnike.

POSEBAN TRETMAN OBVEZNIKA

Odredbama člana 64. – 66. Zakona o porezu na dodanu vrijednost propisuje se poseban tretman od strane Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) za obveznike za koje se ustanovi da pribavljaju fiktivan promet, te posebnu shemu za obveznike – dužnike. Poseban tretman podrazumijeva sljedeće mjere i radnje:

- (1) obustavu povrata obveznicima nakon postupka provjere podataka iskazanih na prijavi PDV-a;
- (2) stavljanja obveznika pod poseban režim nadgledanja izvršavanja obaveza;
- (3) direktne uplate PDV-a kupaca obveznika-dužnika na račun UIO.

Tretman fiktivnog prometa i posebna shema za dužnike predstavljaju efikasne pravne instrumente sistema borbe protiv prevara i sistema upravljanja dugovima (engl. debt management). Ovim mjerama se mogu eliminisati ili barem ublažiti posljedice otkrivenih prevara u sistemu PDV-a po proračun zemlje, ali može se i preventivno djelovati na dužnike i spriječiti kumuliranje loših, najčešće nenaplativih, dugova i smanjiti evaziju prihoda od PDV-a. Povjerenje u vlast i državu je i povjerenje u sistem. Stoga je na prvom mjestu država i sistem, koja pruža modućnost preduzetniku i radniku da vlastitim naporima poboljša uslove života.

Interes svih je da se nađe ekonomski održivo rješenje koje će pomiriti političke, ekonomske i socijalne ciljeve. Promjena raspoloženja glasača i ekonomske politike je u međusobnoj korelaciji. Kada poreski teret pređe određenu mjeru ostvaruje se nepravilna redistribucija koja doprinosi da utajivači poreza dobijaju besplatne javne usluge. Stoga se kod države javlja potreba da razriješi konflikt između redovnih platiša poreza i onih koji to izbjegavaju. U svim zemljama taj se konflikt razrješava nadzorom nad plaćanjem

³ Uskladu sa članom 66. Zakona o PDV

⁴ Poglavlje XVIII – Preventivne mjere protiv obveznika koji vrše fiktivan promet.

poreza. Primjena mjera regulacije kroz sistem zabrana, ograničenja dokaza i naredbi je u srazmjeri sa visinom stopa poreza i doprinosa. Bespomoćnost države da reguliše ovu oblast je u srazmjeru sa obimom sive ekonomije. Kao i sam rezultat da se pomogne državi, odnosno jedan od razloga za prihvatanje sistema PDV-a i jeste rješavanje problema sive ekonomije i naplate poreza.

TRETMAN FIKTIVNOG PROMETA

Izbjegavanje poreza (tax evasion) predstavlja neplaćanje zakonski utvrđenog poreza, odnosno kažnjivo izbjegavanje poreza. Bogaćenje jedne skupine stanovništva u opštem siromaštvu stvara nestabilnu društvenu zajednicu sa strogom podjelom na bogate i siromašne i relativno malo učešće srednjeg sloja stanovništva koji garantuje stabilnost. Granicu između dopuštenog izbjegavanja poreza i utaja je teško odrediti u uslovima kada se koristi svaka moguća prilika za izbjegavanje. Razlozi za ovakva ponašanja mogu biti:

- novčani efekti od utaje poreza;
- stav poreskog obveznika o državi;
- niske kazne;
- neprecizni zakoni (rupe u zakonu);
- nepravedni zakoni po mišljenju obveznika;
- složena procedura prijave poreza i
- poreski moral.

Fiktivni promet⁵ se definiše kao obavljanje poslovnih djelatnosti sa namjerom da se prevarom izbjegne plaćanje PDV-a. Postoje različiti modaliteti prevara u sustavu PDV-a. **Najčešći oblik prevare predstavlja fiktivni promet koji se završava podnošenjem zahtjeva za povrat PDV-a od strane kupca dobara. U „čistom“ fiktivnom prometu obje strane svjesno sudjeluju u prevari. Transakcija prometa ne podrazumijeva „transakciju prometa dobara“ nego „promet fiktivne dokumentacije“ na temelju koje kupac potražuje PDV.** „Fiktivni promet“ nije bio samo specifičnost sistema poreza na promet. Premda su mogućnosti za to znatno manje, u praksi primjene sistema PDV-a, u evropskim i drugim zemljama, razvijeni su i sofisticirani „modeli prevara“ kojima je svrha zloupotreba povrata poreza. Međutim, ni poreska vlast „ne spava“, te zakonskim mjerama pokušava doskočiti „peračima“.

U lancu prevara, UIO pojašnjava pravila i postupke posebne sheme za dužnike u sustavu PDV-a, prikazuje evidentiranje poslovnih događaja (kod dobavljača-dužnika i kupca) kod primjene posebne sheme za dužnike, te naglašava specifičnosti podnošenja prijave i uplate PDV-a u shemi u Bosni i Hercegovini i moguće praktične probleme kod primjene posebne sheme za dužnike. Na području Bosne i Hercegovine postoji više od 600 tzv. "fiktivnih firmi", čiji vlasnici i odgovorna lica nisu samo eksperti za bizarna imena preduzeća, nego i za izbjegavanje poreskih organa, a najčešće i policije i bilo koga ko bi ih priupitao nešto o njihovom fiktivnom poslovanju u kojem se obrću stvarne pare. Postoji mogućnost da kupac ne zna da sudjeluje u prevari. U ovom obliku fiktivnog prometa dobavljač je registrovani PDV-e dobavljač na temelju lažne dokumentacije ili preduzeće „klon“ koja u „poslovanju“ koristi poreski broj uredno registrovanog obveznika PDV-a. Dobavljač ilegalno unosi dobra na teritoriju BiH, prodaje dobra uz obračun PDV-a, naplaćuje PDV-e od kupca i postaje nedostupan vlastima ne uplaćujući PDV-e na račun proračuna. Savjesni kupac iskazuje ulazni porez na PDV-e prijavi, te ukoliko je to značajniji iznos (što je najčešći slučaj) iskazuje pravo na povrat PDV-a. **UIO može da odbije takav zahtjev za povrat PDV-a⁶, ukoliko dođe do spoznaje da je ugovorni odnos između kupca i dobavljača pravno neutemeljen. UIO može odbiti zahtjev za povrat čak iako je u pitanju savjestan kupac.** Praksa i iskustvo članica Evropske unije pokazuju da poreske vlasti nemaju milosti prema regularnim preduzećima čiji je poreski broj korišćen u operaciji „kloniranja“, a nije rijedak slučaj da ova preduzeća padnu pod stečaj da bi se namirio utajeni porez. S druge strane, i savjesni kupci ostaju oštećeni za nemogućnost odbitka ulaznog poreza ili nemogućnost ostvarenja prava na povrat.

Javna je tajna da promet visokotarifnih roba, na primjer, cigareta iz Fabrike duhana Sarajevo, na pijacama kontroliše nekolicina "ovlašćenih" dilera koji, bukvalno, u džepovima nose pečate fiktivnih firmi putem kojih se vrši dalja preprodaja. Doslovno milionske svote poreza, umjesto na računima državnih budžeta, završavaju među pečatima – u džepovima kriminalaca koji kontrolišu fiktivne firme. Nije rijedak slučaj da ti

⁵ U skladu sa članom 65. Zakona o porezu na dodatu vrijednost

⁶ U skladu sa članom 65. stav 2. ZPDV

maheri za pronalaženje rupa u zakonu, posebno u gradovima sa naročito teškom egzistencijalnom situacijom, nađu pedesetak ljudi kojima daju po 100 maraka i privole ih da registruju preduzeća na njihova imena. Time u prevaru uvlače i one kojima tih stotinjak maraka znači produžetak agonije preživljavanja. Tako nastaje problem kako naplatiti porez od studenta koji je posudio svoju ličnu kartu nekome za 100 maraka!?

Još je kompleksnije pitanje gdje u kaznenom i postupku naplate poreza smjestiti firme registrovane na osnovu lažnih, falsifikovanih dokumenata i ko uopšte odgovara za takvu fiktivnu firmu? Naime, registracija takvih firmi bi se po zakonu trebala proglasiti ništavnom, ali šta se zbiva sa onim transakcijama i papirima koji su prošli kroz ruke lažnih "direktora" ili "vlasnika", čiji pravi identitet nije upisan u sudski registar? Posebna dilema u vezi sa falsifikovanom dokumentacijom fiktivnih firmi odnosi se na to da li su prodavci koji posluju sa fiktivnim firmama zaista prevareni lažnim narudžbenicama, jer se kao posljedica javlja utaja poreza koju, formalno, čini sam prodavac koji smatra da nije obavezan prijaviti porez na promet nastao u takvom biznisu.

Prema stavku 1. i 2. člana 66. UIO ima pravo da odbije i zahtjeve za povrat PDV-a u slučajevima kada je obveznik-podnosilac zahtjeva znao ili imao razloga da vjeruje da je isporučilac dobara, odnosno davalac usluga nepravilno izvršio obračun svog PDV-a.

Tendencija tranzicije sistema i njegove harmonizacije je na strani PDV-a. Prednost je u PDV-u kao opštem porezu na promet. Kod svih zemalja koje imaju PDV došlo je do povećanja poreskih prihoda, gdje postoji nada za takve rezultate i u BiH. Prednosti ovakvog sistema u odnosu na tarifni sistem su ekonomski motivisani. Manji stepen evazije poreza doživljava svoje ozdravljenje, makar na neki zadovoljavajući nivo. Iskustvo u djelu sprovedenih reformi privrednog sistema pokazuju da na primjeru BiH važi princip brze reforme. To stanovište nije teško braniti ako se ima u vidu okruženje i stepen urođenosti sistema u susjednim nam zemljama, kao što je to, na primjer, u Hrvatskoj. Prije svega, postoji težnja ka oporavku sistema i potrebi stabilizacije sa naprednim zemljama koje su na „pragu“ članstva Evropske unije. Naime, odstupanja od fiskalnih ciljeva po osnovu evazije, kriminala, korupcije i različiti poreski sistemi su ti koji su prepreka punom ostvarivanju ciljeva Evropske unije koji se zasnivaju na slobodama kretanja ljudi, dobara, usluga i kapitala kao preduslova uspješnog djelovanja jedinstvenog ekonomskog prostora.

Uvođenje PDV-a i regulacija u BiH, predstavlja put ka izgradnji fiskalne suverenosti uz poštovanje sistema fiskalnog federalizma kao obilježja složenih državnih struktura. Iz toga se kao jedan od prioritetnih ciljeva reformi BiH u budućem periodu nameće i potreba izgradnje političke i institucionalne strukture za efikasno fiskalno upravljanje na makronivou.

MOGUĆA ZLOUPOTREBA POVRATA POREZA PUTEM POVEZANIH DRUŠTAVA

Zloupotreba korišćenja vraćanja ulaznog poreza djelimično bi mogla da se smatra kao negativnost PDV-a, jer vraćanje se vrši nezavisno od toga da li je kupac platio fakturu, osim prilikom uvoza kada se PDV mora platiti kada dospijeva plaćanje carinskog duga. U praksi ovo može dovesti do formiranja povezanih društava, odnosno firmi putem kojih se odbijaju ulazni porezi ili se traži povrat ulaznog poreza, dok s druge strane dolazi do gašenja firmi koje duguju porez. Zbog toga se traže adekvatna rješenja za smanjenje zloupotreba u odnosu na povezana društva, prividne poslove i lažne transfere. U lancu prevara kroz povezana društva u igri su najmanje četiri učesnika, i to⁷:

- preduzeće „A“ - *naivni plesač*;
- preduzeće „B“ - *kolovođa*;
- preduzeće „C“ - *posrednik, ključni dobavljač* i
- preduzeće „D“ - *lažni trgovac*.

Svaki od sudionika uzima za sebe pripadajući dio zarade, nastao iz simuliranih poslovnih aktivnosti preko lažnih trgovaca, tj. onih preduzetnika koji uredno naplaćuju PDV kod prodaje dobara pa onda brzo nestanu iz poreskog sistema, prije nego što uplate tako naplaćeni PDV na propisane račune. Radi se o jednom primjeru poreskog kola u kojem učestvuju *kolovođa, lažni trgovci i naivni plesač* izmjenjujući se u ulogama prodavača, kupaca i posrednika. Pri tome se okoriste izvoznim isporukama dobara, koje se oporezuju po važećim propisima o porezu na dodanu vrijednost nultom stopom. U mogućem lancu prevara predmet trgovanja ovih preduzetnika od kojih većina ima sjedište u BiH, je uvoz dobara iz inostranstva i njihova

⁷ Piljić, J., PDV primjena po novom pravilniku, Feb d.d., Sarajevo 2005.

prodaja uz zaračunati i naplaćeni PDV u BiH, prije nego su neki od njih nestali ostavivši neplaćeni poreski dug. Ovdje postoje lanci i zatvoreni krugovi opetovanih transakcija, svjesno organizovanih za ostvarivanje zarade od poreskih prevara u sistemu PDV-a.

Preduzeće "A" *naivni plesač* iz BiH kao poreski obveznik podnosi poreskim organima prijavu za povrat plaćenog ulaznog poreza svojim dobavljačima, nakon što je dobra nabavljena u BiH preprodala inostranoj firmi, znači uz nultu stopu PDV-a na izvoz dobara. Jedan od ključnih trgovaca *kolovođa* je preduzeće "B" sa sjedištem u inostranstvu koji vodi i nadzire poresko kolo, organizuje lance ili zatvorene krugove preprodaje u kojima vrlo brzo pronalazi odgovarajuće kupce ili pak po primljenim narudžbama kupaca odmah pronalazi odgovarajuće dobavljače uz odgovarajuću zaradu za sve učesnike kola i od strane posrednika koji se međusobno i ne moraju poznavati.

Poduzeću "A" iz BiH isporučuje dobra *ključni dobavljač* preduzeće "C" iz BiH, koje zaračunava PDV, a na koji kasnije preduzeće "A" ostvaruje pravo na povrat ulaznog poreza od poreskih organa. Preduzeće "B" sa sjedištem u inostranstvu kupac je dobara od preduzeća "A" po višim cijenama od tržišnih. Preduzeće "B" je osnovalo preduzeće "D" u BiH kao *lažnog trgovca*. Preduzeće "D" nabavlja dobra od svog osnivača preduzeća "B" i ista isporučuje poduzeću "C" čime se krug zatvara. *Lažni trgovac* preduzeće "D" nestaje a ostavlja neplaćene poreske dugove.

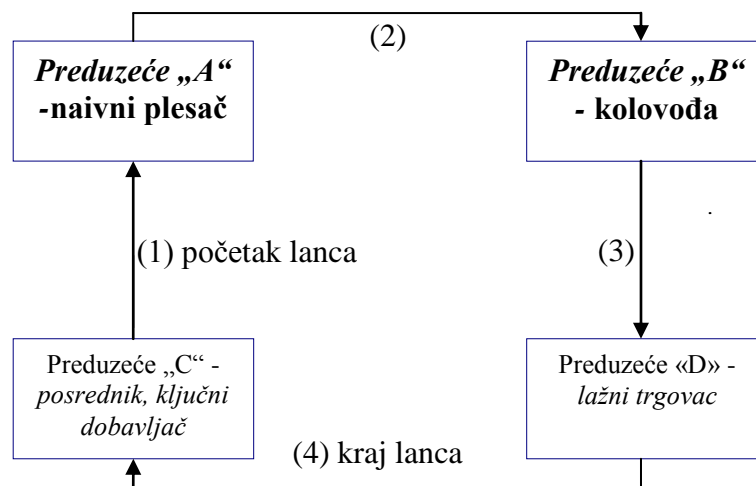
Neke od mogućih karakteristika poslovanja ovih preduzeća su:

- Preduzeće "A" – *naivni plesač*, nabavlja dobra na domaćem tržištu po nižim cijenama od tržišnih i izvozi ih preduzeću "B" po višim cijenama od tržišnih. Ostvaruje pravo na povrat ulaznog poreza od poreskih organa kojeg je platio svojim dobavljačima, ostvaruje dobitak na koji uredno plaća porez.
- Preduzeće "B" – *kolovođa*, uvozi dobra od preduzeća "A" i prodaje ih nazad u BiH svojoj podružnici. U preprodaji ostvaruje programirani gubitak te ne plaća porez na dobitak, ostvaruje povrat ulaznog poreza iz proračuna svoje zemlje, jer se radi o izvozu dobara, uz nultu stopu PDV-a.
- problemi u budućnosti u ovom preduzeću nastaju sa finansiranjem uvoza. Finansijske izvještaje konsoliduje sa svojom podružnicom u BiH, preduzećem "D". Na kraju se priprema za povlačenje iz posla.
- Preduzeće "C" – *posrednik* ili više njih, obično sa po jednom uposlenom osobom koja je direktor preduzeća. Plaćaju sve svoje obaveze i prema državi i prema dobavljaču preduzeću "D". Robu preprodaju izvozniku uz nisku maržu i u tranzitu poduzeću "A". Usklađuju narudžbe iz inostranstva od preduzeća "B", izvoz dobara, izvozne isporuke sa preduzećem "A" i sve to preko dobavljača "D", jednog ili više lažnih trgovaca.
- Kada ih kolovođa "potroši" postaju suvišni a kolovođa se odlučuje na drugi lanac. Zbog male dodane vrijednosti, iako ostvaruju relativno veliki promet dobara ostaju neprimijećeni od strane poreskih organa, jer ne ostvaruju velike iznose PDV-a i oporezivog dobitka.
- Preduzeće "D" – *lažni trgovac*, uvozi dobra od svoje matice preduzeća "B" i dalje ih prodaje na domaćem tržištu, kroz unaprijed organizirane lance međusobno nezavisnih posrednika, koji se i ne poznaju. Ostvaruje odgovarajuću dodanu vrijednost kroz sitne dorade, prepakiranje i sl. te tako finansira svoje poslovanje.

Ostvaruje obavezu za uplatu PDV-a, priliv novca mu je veći od odliva, svoje obaveze prema matici preduzeću "B" redovno plaća. Naglo zapada u finansijske teškoće i nestaje, a obaveze za PDV ostaju neplaćene. Imovine nema, matrica je novac isisala blagovremeno, nema povjerilaca da ga progone, ostaje poreskim organima neučinkovito vođenje sudskog postupka.

„Fiktivni promet“ nije bio samo specifičnost sistema poreza na promet. Premda su mogućnosti za to znatno manje, u praksi primjene sistema PDV-a, u evropskim i drugim zemljama, razvijeni su i sofisticirani „modeli prevara“ kojima je svrha zloupotreba povrata poreza. Međutim, ni poreska vlast „ne spava“, te zakonskim mjerama pokušava doskočiti „peračima“. **Nema poreskog sistema koji je otporan na prevare, samo su različite metode prevara u različitim poreskim sistemima.**

Slika 1. Shematski prikaz lanca prevara kod povrata poreza

PRAVILA I POSTUPCI POSEBNE SCHEME ZA DUŽNIKE I INSTRUKCIJE O POSTUPKU NJENOG UVOĐENJA

Posebna shema za dužnike propisana je članom 66. Zakona i članovima 127 – 130 Pravilnika o primjeni Zakona o PDV-u („Službeni glasnik BiH“, broj 93/05, 21/06, 60/06, 6/07, 100/07 i 35/08) i Instrukcijom o postupku uvođenja posebne sheme dužnika („Službeni glasnik BiH“, broj 35/08).

Pravila posebne sheme za dužnike podrazumijevaju:

- solidarnu odgovornost obje strane u prometu za uplatu obveze za PDV-a na iznos prometa;
- prenos obaveze za uplatu PDV-a na jedinstven račun sa isporučioaca-dobavljača na primaoca dobara ili usluga (kupca).

U postupke posebne sheme za dužnike spadaju:⁸

1. analiza i procjene boniteta obveznika-dužnika;
2. uvođenje posebne sheme;
3. obaveze kupca;
4. tretman ulaznog poreza i
5. ukidanje posebne sheme.

ANALIZA I PROCJENE BONITETA OBVEZNIKA – DUŽNIKA

Prema odredbama člana 3. Instrukcije o postupku uvođenja posebne sheme dužnika, postupak za uvođenje posebne sheme dužnika pokreće po službenoj dužnosti u Regionalnom centru na čijem području poreski obveznik ima sjedište, Odsjek za pružanje usluga – Grupa za prisilnu naplatu ili Odsjek za poreze – Grupa za obradu poreskih prijava, zavisno koja organizaciona jedinica ima indicije da bi pokretanje postupka uvođenja posebne sheme dužnika zaštitilo značajan iznos poreskih prihoda ili je najprikladnije za sprječavanje akumuliranja dugova (npr. konstantno uvećanje duga, nemogućnost izmirenja obaveza prisilnim putem, podaci iz poreskih prijava koji ukazuju da obveznik vrši oporezivi promet, a da ne izmiruje obaveze po osnovi PDV-a i sl.). Prije nego što UIO stavi obveznika pod poseban tretman nužno je izvršiti određene provjere i procjene financijskog stanja i poslovanja obveznika – dužnika.

Posebna shema za dužnike je jedan od instrumenta upravljanja/menadžmenta dugovima. Upravljanje dugovima je vrlo složen i zahtjevan posao koji treba da da odgovor na pitanje: što uraditi sa dužnikom koji kumulira dugove. Upravljanje dugovima nije samo specifičnost poreskog sistema. I bankarski sistem počiva na uspješnom upravljanju dugovima. Polazište menadžmenta dugova su analize podataka o finansijskom

⁸ Grupa autora, PDV primjena po novom pravilniku, Sarajevo, 2005.

poslovanju dužnika. No, za donošenje odluke da li obvezniku dati „još jednu šansu“ ili ga staviti pod poseban nadzor potrebno je izvršiti i procjenu budućeg poslovanja obveznika. Isto tako, potrebno je odabrati **pravi trenutak** kada treba učiniti nužan rez. Preuranjene radikalne mjere mogu trajno onesposobiti kompaniju i dovesti do gašenja poslovne aktivnosti. Zakašnjele mjere mogu dovesti do nekontrolisanog akumulisanju dugova koji vode stečaju i velikom gubitku (otpisu) prihoda od poreza.

Član 127. Pravilnika obavezuje UIO da, prije nego što uvede posebne mjere prema obvezniku, izvrši:

- analize financijske pozicije obveznika, fiskalnih (obveza za poreze⁹) i drugih obveza¹⁰;
- analize ponašanja obveznika u prošlosti u vezi izmirenja obaveza za poreze;
- procjenu rizika i uticaja sadašnjeg duga i budućih dugova po naplatu prihoda;
- procjenu mogućnosti plaćanja obaveza dužnika sa i bez uvođenja posebne sheme i
- procjene poslovanja obveznika – dužnika u budućnosti.

Pravilnikom je određeno da su osnovni izvor informacija za analize i procjene:

- podaci za prethodnu godinu;
- poslovni plan i budžeti¹¹ (opcijski, ako postoje).

Prema odredbama člana 5. Instrukcije o postupku uvođenja posebne sheme dužnika, nadležni inspektor vrši kontrolu poreskog obveznika s aspekta procjene sljedećih kategorija:

- bilansa stanja;
- bilansa uspjeha;
- izvještaja o novčanim tokovima;
- ugovora o zaključenom poslu;
- zaduženja kod banaka i
- procjene budućih obaveza i naplate PDV-a, prema dokumentaciji obveznika.

Po primitku zapisnika o kontroli od strane nadležnog inspektora Odsjek za pružanje usluga - Grupa za prisilnu naplatu, suglasno dostavljenom zapisniku, te drugim podacima koje posjeduje, odnosno koje je pribavila, razmatra utvrđene činjenice s aspekta procjene elemenata¹² Pravilnika o primjeni zakona o porezu na dodanu vrijednost koji se odnose na:

- iznos fiskalnih i drugih dugova;
- rizik po javne prihode, uključujući i procjenu vjerovatnoće naplate PDV-a bez uvođenja posebne sheme;
- nivo rizika za povećanje duga;
- istorijat ponašanja poreskog obveznika;
- opšte ekonomske izgleda poreskog obveznika u budućnosti i
- donosi odluku o uvođenju posebne sheme dužnika.

Kod donošenja odluke o uvođenju posebne sheme dužnika, mora se voditi računa o ekonomičnosti uvođenja postupka posebne sheme dužnika. Posebna shema dužnika neće se uvoditi ukoliko je procjena naplate poreza na dodanu vrijednost tokom jedne godine manja od 10.000 KM. Iz gore navedenih izvještaja i podataka UIO treba zaključiti da li je izvjesno da će buduće poslovanje obveznika omogućiti redovno izmirenje svih obaveza uključivo i obaveze za PDV-e. Ako to nije, UIO treba donijeti odluku o stavljanju obveznika pod posebnu shemu za dužnike.

UVODENJE POSEBNE SHEME

Uvođenje posebne sheme za dužnike regulisano je članom 128. Pravilnika. Odsjek za pružanje usluga – Grupa za prinudnu naplatu je obavezna da najmanje 30 dana ranije pismom namjere izvijesti obveznika o

⁹ podrazumijevaju se i ostale obaveze za indirektno poreze osim PDV-a (carine, carinske pristojbe, trošarine, putarine, zaostali porez na promet), direktne-korporativne poreze (npr. porez na dobit), obaveze za poreze i doprinose na plaće

¹⁰ tj. kratkoročnih obaveza prema dobavljačima, dugoročnih obaveza prema bankama i sl.

¹¹ termin „budžeti“ ne treba shvatiti u smislu klasičnog pojma budžeta/proračuna. Termin „budžet“ je preuzet iz anglosaksonske prakse, a podrazumijeva izradu godišnjeg plana. Godišnji plan u tom smislu temelji se na tzv. svodnom planiranju, koje ima polazište u planu prodaje, a ne u planu proizvodnje kako je bilo uobičajeno u ranijoj praksi u republikama bivše SFRJ.

¹² U skladu sa članom 127. stav 1. Pravilnika

namjeri uvođenja posebne sheme za dužnike. Obveznik se pismom poziva da izmiri dugove prema UIO. Ukoliko obveznik u roku ne izmiri dugove uplatom ili ne dostavi dovoljno jamstvo (jamstvo kojim se prema procjeni može pokriti budući glavni dug, naknadni teret prisile i kamate), Odsjek za pružanje usluga - Grupa za prisilnu naplatu donosi rješenje o uvođenju posebne sheme dužnika.

Skladno članu 66. Zakona, stav 7., rješenje o uvođenju posebne sheme za određenog poreskog obveznika-dužnika objavljuje se u Službenom glasniku Bosne i Hercegovina i u najmanje tri najčitanije dnevne novine, kako bi se poslovni partneri upoznali sa novim poreskim statusom dužnika i preduzetim restrikcijama od strane UIO. Isto tako, rješenje o uvođenju posebne sheme ne može da se primijeni na kupce dužnika prije objave u Službenom glasniku. Obveznik-dužnik je dužan da rješenje Uprave o uvođenju posebne sheme istakne na **vidno mjesto u poslovnim prostorijama** zajedno sa uvjerenjem o registraciji za PDV. On isto tako treba da od dana uvođenja posebne sheme na fakturama kupcima koji su registrovani obveznici PDV-a naznačiti sljedeću klauzulu: "*Iznos PDV-a naveden u ovoj fakturi se plaća Upravi sa pozivom na naš identifikacijski broj*".

OBAVEZE KUPCA-OBVEZNIKA PDV-A

Obaveze registrovanog obveznika PDV-a - primaoca isporuke (kupca) regulisano je članom 129. Pravilnika. Oporeziva osoba (tj. obveznik PDV-a) koja nabavlja dobra ili usluge od dobavljača-obveznika PDV-a kojem je UIO uvela posebnu shemu obavezan je da PDV, iskazan na fakturi dobavljača, direktno uplati na račun UIO. Najkasnije do 5-tog u mjesecu kupac je obavezan da UIO:

- dostavi popis sa podacima za prethodno obračunsko razdoblje za svakog dobavljača-registrovanog obveznika PDV-a koji posluje pod posebnom shemom za dužnike;
- izvrši uplatu ulaznog PDV-a za kumulirane iznose ulaznog poreza sa faktura dobavljača koji su pod posebnom shemom iz prethodnog obračunskog razdoblja.

Lista treba da sadrži podatke o:¹³

- iznosu zadržanog PDV-a;
- poreskom (identifikacionom) broju isporučioaca dobara ili usluga i
- poreskom (identifikacionom) broju primaoca dobara ili usluga koji je zadržao iznos PDV-a.

U interesu je kupca-obveznika da ustroji detaljnu analitičku evidenciju dobavljača koji posluje pod posebnom shemom da bi lakše pratili izvršenje obaveza prema UIO. Osim toga, detaljne evidencije znatno će olakšati kontrolu UIO.

TRETMAN ULAZNOG POREZA I UKIDANJE POSEBNE SHEME

Procedure i pravila posebne sheme u građevinarstvu¹⁴ se primijenjuju i na obveznike koji su u shemi za dužnike iz člana 41-43 Zakona. To bi značilo sljedeće:

- primalac dobra ili usluge (kupac) obveznik je plaćanja PDV-a koji mu obračuna isporučilac dobra ili usluge (dobavljač-dužnik);
- plaćanje PDV-a kojeg dobavljač-dužnik obračuna kupcu, kupac vrši sa pozivanjem na PDV identifikacioni broj dobavljača-dužnika;
- dokaz da je izvršio plaćanje kupac dostavlja dobavljaču-dužniku;
- primalac dobra ili usluge (kupac) i isporučilac dobra ili usluge (dobavljač-dužnik) solidarno i pojedinačno odgovorni za plaćanje PDV-a, dok se ne primi dokaz da je fakturisani PDV plaćen;
- kupac obračunava, plaća i podnosi prijavu za PDV prema posebnoj shemi u skladu sa odredbama Zakona na isti način kao i za bilo koju drugu privrednu djelatnost;
- plaćanje PDV-a od strane kupca, kojeg obračunava dobavljač, tretira se kao ulazni porez, a dokaz o njegovom plaćanju je osnova za odbitak ulaznog poreza za dobavljača robe, odnosno davaoca usluga;

¹³ Grupa autora, PDV početak i primjena, Feb, Sarajevo, oktobar 2005.

¹⁴ U skladu sa članom 66. stav 4. ZPDV

- kupac vrši uplatu ulaznog poreza po fakturama dobavljača-dužnika na jedinstveni račun i tada stiče pravo odbitka ulaznog poreza po tom osnovu u svojoj mjesečnoj prijavi PDV-a, a dokaz o izvršenoj uplati dostavlja dobavljaču-dužniku;
- dobavljač-dužnik po prijemu dokaza da je kupac-obveznik platio zadržani PDV po njegovoj fakturi stiče pravo odbitka tog poreza koji je zaračunat u isporukama dobara i usluga.

Skladno Pravilniku¹⁵ posebna shema za dužnike se ukida ukoliko obveznik izmiri zaostale obveze po osnovu PDV-a prema Upravi ili ukoliko dostavi garanciju kojom se može pokriti dug prema Upravi. Odsjek za pružanje usluga – Grupa za prisilnu naplatu koja je donosilac rješenja, donosi rješenje o ukidanju posebne sheme dužnika. Rješenje o ukidanju posebne sheme se objavljuje u „Službenom glasniku BiH“.

KNJIGOVODSTVENI ASPEKT SCHEME ZA DUŽNIKE

Prema članu 56. stav 1. ZPDV, „svaki obveznik obavezan je da vodi knjige s dovoljno podataka koji će omogućiti urednu primjenu PDV-a, uključujući obračunavanje obaveza PDV-a za svaki period PDV-a i inspekciju od strane UIO“. Prema stavu 2. istog člana, „navedene knjige vode se u skladu sa propisima o računovodstvu“. Konačno, prema stavu 4. istog člana, „UIO može donijeti bliže propise o računovodstvu i knjigovodstvu, uključujući i utvrđivanje zahtjeva i uslova za pretvaranje računovodstva i knjigovodstva koje se vodi u stranoj valuti u državnu valutu u svrhu utvrđivanja poreske obaveze i drugih podataka koji se obavezno vode“. To je (osim napomene o obavezi čuvanja svih kopija faktura, knjižnih obavijesti i potvrda – „izvoda“ o plaćanju, stav 2.) sve i u ovom članu ZPDV i o računovodstvu PDV-a uopšte. Prema tome, i po ovom pitanju treba sačekati „još bliže propise o računovodstvu i knjigovodstvu“ koje će donijeti UIO i u kojima će biti propisani „i još drugi podaci koji će biti obaveza da se vode“.

Obrađa ova tema podrazumijeva praktične primjere računovodstvenih evidentiranja, sa kojima treba da se upoznaju svi učesnici u PDV sistemu, ali prije svega osnovne računovodstvene reperkusije i razlike u odnosu na način evidentiranja relevantnih poslovnih događaja u sistmu poreza na promet. Dakle, poreski obveznici moraju da izvrše neophodna prilagođavanja u glavnoj knjizi u skladu sa zahtjevima računovodstvenog evidentiranja PDV-a. To podrazumijeva otvaranje sintetičkih konta za **ulazni porez**, ali i odgovarajuće analitičke evidencije na kojima će se evidentirati iznosi ulaznog poreza po raznim osnovama (ukoliko ti iznosi ispunjavaju zakonske uslove za tretman ulaznog poreza), kao i otvaranje sintetičkih konta za obaveze za PDV i odgovarajuće analitičke evidencije, na kojima će se evidentirati iznosi obračunatih obaveza za PDV u skladu sa ZPDV. Bitna napomena u ovom kontekstu je da se primjena sistema PDV-a kod poreskih obveznika u prvom redu odnosi na kratkoročna (tekuća) potraživanja i obaveze, kako u dijelu potraživanja za ulazni porez, tako i u dijelu za obračunati PDV, što, u krajnjoj instanci, utiče na novčane tokove poreskog obveznika. U zavisnosti od potrebe, u konkretnim slučajevima su dati i kratki komentari određenih odredbi ZPDV, zbog olakšanog pristupa, odnosno razumijevanja datih primjera računovodstvenih evidentiranja.

Sam naziv poreza na dodatu/dodanu vrijednost upućuje na to da se u prometnim transakcijama između poreskih obveznika oporezuje samo dodata vrijednost. U cjelini sistema PDV-a svaki učesnik u prometu obračunava i stiče obavezu za plaćanje PDV-a na onu vrijednost koju je dodao u toj fazi prometa. Na taj način PDV svaki učesnik u prometu obračunava i stiče obavezu za plaćanje PDV-a na onu vrijednost koju je dodao u fazi prometa. Tako je PDV neutralan za poreske obveznike, a ukupni poreski teret snosi krajnji potrošač. Oporezivanje dodane vrijednosti u pojedinim fazama prometa se, međutim, postiže tek indirektno kroz mehanizam priznavanje i odbitka ulaznog poreza.

Da bi se postiglo da svaki učesnik u prometu u pojedinoj fazi prometa „obračuna“ PDV samo na vrijednost koja je dodata u toj fazi prometa, neophodno je posjedovanje dokumenata iz prethodne faze, kao i izdavanje dokumenata za tekuću fazu prometa za koju se obračunava PDV. Neophodnost dokumentacije proizlazi iz jednostavnog razloga što omogućava odbitak PDV-a zaračunatog u prethodnoj fazi (ulazni porez) od obaveze za obračunati PDV u tekućoj fazi prometa. U ovom kontekstu, u sistemu PDV-a faktura je osnovni dokument i posmatrana sa aspekta PDV-a za izdavača predstavlja obavezu, a za primaoca vrijednost. U slučaju kada preduzeće posluje pod posebnom shemom za dužnike, kupac plaća iznos PDV-a direktno UIO. Govoreći uopšteno o PDV, zbog razumijevanja njegovog računovodstvenog praćenja, ovdje treba spomenuti njegove osnovne karakteristike:

¹⁵ U skladu sa članom 130. Pravilnika o primjeni ZPDV

- PDV se ne uključuje u troškove nabavke (nabavnu vrijednost) dobara ili usluga;
- suštinski se oporezuje samo dodata vrijednost u određenoj fazi prometa;
- izvoz dobara ili usluga se ne oporezuje, dok je uvoz oporeziv.

Primjer:¹⁶

- Zbog velikih dugova UIO je najavila da će uvesti posebnu shemu za dužnike za kompaniju „A“. Preduzeće nije u stanju da izmiri dugove te je rješenje Uprave stupilo na snagu.
- Preduzeće „A“ je nabavilo robe u iznosu od 10.000,00 KM sa zaračunatim PDV-om od 1.700,00 KM.
- Preduzeće „A“ je prodalo robu preduzeću „B“ u iznosu od 20.000,00 KM sa obračunatim PDV-om u iznosu od 3.400,00 KM. Kupac je upoznat da preduzeće „A“ posluje pod posebnom shemom.
- Preduzeće „B“ je napravilo popis dobavljača-dužnika prema posebnoj shemi i koji je dostavilo UIO. Istog dana Preduzeće „B“ je uplatilo dužni iznos PDV-a u iznosu od 3.400,00 KM na račun UIO pod ID brojem dobavljača i obavijestilo preduzeće „A“ o uplati PDV-a.
- Preduzeće „B“ je izvršilo uplatu dobavljaču, poduzeću „A“ u iznosu od 20.000 KM.

Knjiženje u glavnoj knjizi kod dobavljača-dužnika:

<u>Roba u skladištu -131</u> (1) 10.000		<u>Dobavljači u zemlji - 541</u> 11.700 (1)		<u>Prihodi od prod. robe - 602</u> 20.000 (2)	
<u>Ulazni porez na koji se nije steklo pravo odbitka - 268</u> (2) 3.400 3.400 (3)		<u>Kupci u zemlji - 211</u> (2) 20.000 20.000 (4)		<u>Novč. rač. u bankama - 200</u> (4) 20.000	
<u>Obveze za PDV po posebnoj shemi - 565</u> (5) 3.400 3.400 (2)		<u>Potraživanja za ulazni porez u primljenim računima obveznika PDV-a - 260</u> (1) 1.700 1.700 (5)		<u>Potraž. za ulazni porez po posebnoj shemi - 265</u> (3) 3.400 3.400 (5)	
<u>Potraživanja za razliku većeg ulaznog poreza od obveze u obračunskom periodu - 267</u> (5) 1.700					

Opis:

- 1) Nabavka robe
- 2) Ispostavljena faktura kupcu
- 3) Primljen dokaz uplate PDV-a
- 4) Naplaćena faktura
- 5) Saldiranje

¹⁶ Grupa autora, *PDV primjena po novom pravilniku*, Sarajevo 2005.

Knjiženje u dnevniku kod dobavljača - dužnika:

Red. broj	OPIS	Račun	IZNOS	
			Duguje	Potražuje
1	Roba u skladištu	131	10.000,00	
	Potraživanja za ulazni porez u primljenim računima obveznika PDV-a	260	1.700,00	
	Dobavljači u zemlji	541		11.700,00
	<i>Za nabavka robe</i>			
2	Kupci u zemlji	211	20.000,00	
	Prihodi od prodaje robe	602		20.000,00
	Ulazni porez na koji se nije steklo pravo odbitka	268	3.400,00	
	Obveze za PDV po posebnoj shemi	565		3.400,00
	<i>Za prodaju robe</i>			
3	Potraživanja za ulazni porez po posebnoj shemi	265	3.400,00	
	Ulazni porez na koji se nije steklo pravo odbitka	268		3.400,00
	<i>Za primljeni dokaz uplate PDV-a</i>			
4	Novčani računi u bankama	200	20.000,00	
	Kupci u zemlji	211		20.000,00
	<i>Naplaćena faktura</i>			
5	Potraživanja za razliku većeg ulaznog poreza od obveze u obrač. periodu	267	1.700,00	
	Potraživanja za ulazni porez u primljenim računima obveznika PDV-a	260		1.700,00
	Potraživanja za ulazni porez po posebnoj shemi	265		3.400,00
	Obveze za PDV po posebnoj shemi	565	3.400,00	
	<i>Saldiranje na kraju obr. perioda</i>			

Knjiženje u glavnoj knjizi kupca - obveznika:

<u>Roba u skladištu - 131</u>		<u>Novčani rač. u bankama - 200</u>		<u>Ulazni porez na koji se nije steklo pravo odbitka - 268</u>	
1) 20.000		<u>S₀</u>	3.400 (2)	(1) 3.400	3.400 (2a)
			20.000 (3)		
<u>Potraživanja za ulazni porez po posebnoj shemi - 265</u>		<u>Obveze za PDV po posebnoj shemi - 565</u>		<u>Dobavljači u zemlji - 541</u>	
(2a) 3.400	3.400 (4)	(2) 3.400	3.400 (1)	(3) 20.000	20.000 (1)
<u>Potraživanja za razliku većeg ulaznog poreza od obveze u obračunskom periodu - 267</u>					
(4) 3.400		Opis:			
1) Primljena faktura od dobavljača					
2) Plaćanje PDV-a na ID dobavljača					
3) Plaćena faktura dobavljaču					
4) Saldiranje					

Knjiženje u dnevniku kod kupca - obveznika:

Red. broj	OPIS	Račun	IZNOS	
			Duguje	Potražuje
1	Roba u skladištu	131	20.000,00	
	Dobavljači u zemlji	541		20.000,00
	Ulazni porez na koji se nije steklo pravo odbitka	268	3.400,00	
	Obveze za PDV po posebnoj shemi <i>Za nabavku robe</i>	565		3.400,00
2	Obveze za PDV po posebnoj shemi	565	3.400,00	
	Novčani računi u bankama	200		3.400,00
	<i>Za plaćanje PDV-a na ID dobavljača</i>			
2a	Potraživanja za ulazni porez po posebnoj shemi	265	3.400,00	
	Ulazni porez na koji se nije steklo pravo odbitka	268		3.400,00
	<i>Preknjižavanje ulaznog poreza bez prava odbitka na ulazni porez sa pravom odbitka</i>			
3	Dobavljači u zemlji	541	20.000,00	
	Novčani računi u bankama	200		20.000,00
	<i>Za plaćenu fakturu</i>			
4	Potraživanja za razliku većeg ulaznog poreza od obveze u obr. periodu	267	3.400,00	
	Potraživanja za ulazni porez po posebnoj shemi	265		3.400,00
	<i>Saldiranje na kraju obr. perioda</i>			

SPECIFIČNOSTI PODNOŠENJA PRIJAVE I UPLATE PDV-a U SHEMI U BIH

Iz prethodnog primjera se vidi da na zaračunati PDV po računu dobavljača-dužnika kupac-obveznik nema pravo odbitka sve dok ga ne uplati na jedinstveni račun, te da je po uplati kupac-obveznik u skladu sa posebnom shemom stekao pravo odbitka ulaznog poreza po tom osnovu. U odnosu na redovnu shemu razlika je što kupac-obveznik po računu dobavljača-dužnika ne plaća PDV dobavljaču-dužniku već na jedinstveni račun. Zato kupac-obveznik taj PDV ne knjiži kao obavezu dobavljaču-dužniku nego kao obavezu za obračunati PDV i na ulazni porez na koji se nije steklo pravo odbitka. Po izvršenoj uplati PDV-a koji je zaračunao dobavljač-dužnik, kupac-obveznik dostavio je pisani dokaz dobavljaču-dužniku, koji tada zatvara svoju solidarnu obvezu za PDV po tom osnovu, te stiče pravo na odbitak ulaznog poreza.

Dobavljač-dužnik u svojoj mjesečnoj prijavi PDV-a, iskazuje izlazni PDV koji je zaračunao na računu kupcu-obvezniku. Istovremeno dobavljač-dužnik nema pravo odbitka ulaznog poreza (izlazni porez kojeg je zaračunao kupcu-obvezniku), te ga ne iskazuje u mjesečnoj prijavi PDV-a. Po prijemu dokaza o plaćanju, dobavljač-dužnik će u svojim evidencijama zatvoriti svoju solidarnu obvezu za PDV po tom osnovu, te stiče pravo na odbitak ulaznog poreza (izlazni porez kojeg je zaračunao kupcu-obvezniku), koji će iskazati u mjesečnoj prijavi PDV-a.

Kupac-obveznik u svojoj mjesečnoj prijavi PDV-a, iskazuje izlazni PDV koji mu je zaračunao dobavljač-dužnik, ako ga nije platio nema pravo odbitka tog ulaznog poreza pa ga i ne iskazuje u mjesečnoj prijavi PDV-a, ali ima pravo odbitka ostalih ulaznih poreza koji su sadržani u ulaznim računima od drugih poreskih obveznika. Po izvršenoj uplati stiče pravo odbitka tog ulaznog poreza koji će iskazati u mjesečnoj prijavi PDV-a.

Iz navedenog slijedi, da bi se izbjeglo terećenje i dobavljača-dužnika i kupca-obveznika za PDV koji je dobavljač-dužnik iskazao po računu kupcu-obvezniku, potrebno je da za prethodno poresko razdoblje (mjesec dana) kupac-obveznik plati taj porez do 5-og u mjesecu na jedinstveni račun.

Iskustva drugih zemalja sa tzv. karusel prevarama i ostalim oblicima prevara, ispostavljanjem poreskih faktura između legalnih firmi-uvoznika, firmi preko koje se vrši fiktivni promet i zakonito registrovanih trećih učesnika u tom krugu, upozoravaju na to da UIO mora koristiti sve moguće izvore informacija. Samo kvalitetnom saradnjom i razmjenom podataka sa poreskim upravama koje, u saradnji sa UIO, prikupljaju podatke o fiktivnim i nedostupnim firmama kao i saradnjom sa sudovima, tužilaštvima, MUP-ovima, finansijskom policijom, može se onemogućiti ovim firmama ulazak u sistem PDV-a.

ZAKLJUČAK

Plaćanje poreza umanjuje ekonomsku snagu lica koja su ponijela njegov teret. Tako je bilo i kroz istoriju, pa sve i do danas. Neko umire, a neko se rađa, ali porezi su uvijek tu sa čovjekom. Oni su bili i ostali, mijenjajući formu ali suštinu ne. Svaka država živi od poreza i ona kroz kanale oporezivanja obezbjeđuje najveći dio sredstava za finansiranje javnih potreba. Funkcionisanje države je nemoguće zamisliti bez poreza, sjetimo se kako je to rekao Miraboa: „Porez je cijena koju pojedinac plaća državi da bi dobio u razmjenu zaštitu društvenog poretka“.

Porez na dodatu vrijednost je danas najrasprostranjeniji oblik poreza na promet u tržišnim ekonomijama. Njegovo širenje je počelo negdje od šezdesetih godina 20-tog vijeka. Prva ga uvela Francuska 1956. godine te se ubrzo proširio i na ostale zemlje Evropske unije. Instaliranjem PDV-a u našu zemlju, značajno je unaprijeđen sistem obračuna i naplate poreza. Porez na dodatu vrijednost je „svefazni porez na promet“ koji se obračunava u svakoj fazi proizvodno-prometnog ciklusa, ali samo na iznos dodate vrijednosti. Prilikom uvođenja PDV-a mislilo se da će se spriječiti razni oblici izbjegavanja plaćanja poreske obaveze, ali do toga nije u potpunosti još uvijek došlo.

Izbjegavanje plaćanja poreza – poreska evazija- predstavlja fenomen koji ima raznovrsne posljedice, kako na fiskalnom planu (jer u budžet ne prispjevaju planirana sredstva, pa će država biti prinuđena ili da uveća poreske stope ili da uvodi nove poreze ili da nalazi druge načine da pokrije nastali deficit), tako i na socijalnopolitičkom, a ponašanja koja su usmjerena na to da se porez ne plati često narušavaju neke društvene vrijednosti, što mora da povuče odgovarajuću reakciju – bilo na moralnom, bilo na pravnom terenu. Do značajnih smanjivanja ovakvih prevara jeste došlo ali ne i do njihovih iskorjenjivanja u potpunosti. Zbog toga je tu na snazi UIO i njen pojačani nadzor urednog plaćanja PDV-a i *uvođenja posebne sheme za dužnike* koji su nesigurni za izmirenje svoje poreske obaveze.

Da je veliki značaj pitanja uvođenja posebne sheme za dužnike, posebno u današnjim vremenima pokazuje i sama činjenica da mu je u Zakonu o PDV-u posvećena posebna pažnja. Ako se ima u vidu da su sankcije rigoroznije u odnosu na dosadašnje poreske propise, u interesu svakog poreskog obveznika bi trebalo da bude **poštovanje zakonskih i podzakonskih akata** iz oblasti PDV-a u obavljanju poslovne aktivnosti.

Tretman fiktivnog prometa i posebna shema za dužnike predstavljaju efikasne pravne instrumente sistema borbe protiv prevara i sistema upravljanja dugovima (engl. debt management). Ovim mjerama se mogu eliminisati ili barem ublažiti posljedice otkrivenih prevara u sistemu PDV-a po proračun zemlje, ali može se i preventivno djelovati na dužnike i spriječiti kumuliranje loših, najčešće nenaplativih, dugova i smanjiti evaziju prihoda od PDV-a. Prije svega, postoji težnja ka oporavku sistema i potrebi stabilizacije sa naprednim zemljama koje su na „pragu“ članstva Evropske unije. Naime, odstupanja od fiskalnih ciljeva po osnovu evazije, kriminala, korupcije i različiti poreski sistemi su ti koji su prepreka punom ostvarivanju ciljeva Evropske unije koji se zasnivaju na slobodama kretanja ljudi, dobara, usluga i kapitala kao preduslova uspješnog djelovanja jedinstvenog ekonomskog prostora. Uvođenje PDV-a i regulacija u BiH, predstavlja put ka izgradnji fiskalne suverenosti uz poštovanje sistema fiskalnog federalizma kao obilježja složenih državnih struktura. Iz toga se kao jedan od prioritarnih ciljeva reformi BiH u budućem periodu nameće i potreba izgradnje političke i institucionalne strukture za efikasno fiskalno upravljanje na makronivou.

LITERATURA

1. Grupa autora, *PDV primjena po djelatnostima po novom pravilniku*, Sarajevo, 2005.
2. Grupa autora, *PDV primjena po djelatnostima*, Revicon, Sarajevo, 2004.
3. Grupa autora, *Poreski sistem i politika*, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2000.
4. Grupa autora, *Prelazak na PDV*, Revicon, Sarajevo, 2005.
5. Grupa autora, *Reforme poreskog sistema*, Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd, 2003.
6. Grupa autora, *Zakon o PDV-u komentar i primjena*, Revicon, Sarajevo, 2005.
7. Kešetović, I., *Reforme finansijskog sistema*, GlobeLine, Sarajevo, 2004.
8. Kikanović, M., *PDV teorija i praksa*, Tuzla, 2005.
9. Manfred, E., *Finanmanagement in der unternehmens praxis : das handbuch fur ertragsoptimierung liquiditatssicherung und risicosteuerung*, von Manfred Ertl. Munchen: Beck, 2000.
10. Popović, D., *Poreski sistemi*, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Dosije, Beograd, 1999.

Internet izvori:

www.revicon.info
www.uino.gov.ba
www.komorabih.ba
www.wikipedia.com
www.poslovnibiro.co.yu
www.fiktivnefirme.com